

نگرشی بر رهیافت آموزشی ترویج دانشگاهی

(تجربه استرالیا)

● نویسنده: اچ.اس. هاوکینز

● مترجمان: مهندس هادی ویسی

مهندس مصطفی احمدوند

پیشگفتار مترجمان

در طول دهه‌های گذشته برای افزایش اثربخشی وظایف عملکردی ترویج در توسعه کشاورزی و عمران روستایی تلاشهای زیادی معمول گردیده است. از جمله این تلاشها می‌توان به تلاش ستاد طرح و تدوین نظام ترویج کشاورزی جهت گزینش رهیافتی برای ترویج منطبق با ارزشهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور اشاره کرد. تا این زمان رهیافتهای گوناگونی برای تأمین اصل لزوم ارتباط بین ترویج، تحقیق و آموزش ارائه شده که می‌توان به رهیافت آموزش ترویج دانشگاهی اشاره کرد. سعی این رهیافت، ارتقاء بهره‌وری از طریق آموزش و تحقیقات دانشگاهی در ارائه خدمات به روستاییان می‌باشد که توانسته تأثیر شگرفی بر کشاورزی و کشاورزان ایالات متحده بگذارد. کشور استرالیا برای تأمین این منظور و پیشرفت در زمینه کشاورزی به برقراری و اجرای این رهیافت اقدام نموده است. سیر تکامل این رهیافت در استرالیا، به صورت مقاله‌ای ترجمه شده به نظر خوانندگان محترم می‌رسد. با امید به این که این مقاله بتواند در این زمینه دیدگاه نوینی برای افراد دست اندرکار بنا نسوده و زمینه مطالعاتی مطلوبی را برای دانشجویان و پژوهشگران فراهم آورد.

ترویج دانشگاهی

تجربه استرالیا در زمینه پذیرش ترویج به عنوان یک رشته دانشگاهی با سایر کشورها تفاوت چندانی ندارد. ولی مدت زمان صرف

شده برای ایجاد ساختار تخصصی برای ترویج و وسعت نظامهای حاصل از این فرایند را می‌توان در قالب دو تفاوت عمده ذکر نمود. نکته بارز این گونه راهبردهای آموزشی، متفق‌القول بودن اساتید دانشگاهها و صاحبان بر ضرورت همزمانی و موزون بودن پیشرفتهای اجتماعی و تکنولوژی فنی کشاورزی جهت موفقیت و کارایی نوآوریهاست. رشته ترویج اولین بار در دانشگاه ملبورن و در مقطع کارشناسی ارشد اقدام به پذیرش دانشجو نمود. دانشجویان این دوره‌ها، تجربه و مهارت فنی و کاری چندین ساله در زمینه کشاورزی و خدمات‌دهی به گروههای روستایی را داشتند. این افراد به علت دارا بودن انگیزه بالا، زمینه فنی، توانایی بیشتر برای رسیدن به هدف و ارائه نظریه‌های ترویجی، پدیده صحیح و واقع بینانه داشتند. تفکیک دو نوع آموزش نظری و فنی در این گونه موارد قابل بررسی است. به طوری که هر یک از این رهیافتهای بهتر از ترکیب آنها خواهد بود. زیرا در این شرایط دستیابی به اهداف آسانتر و امکان پذیرتر است.

ترویج اولیه

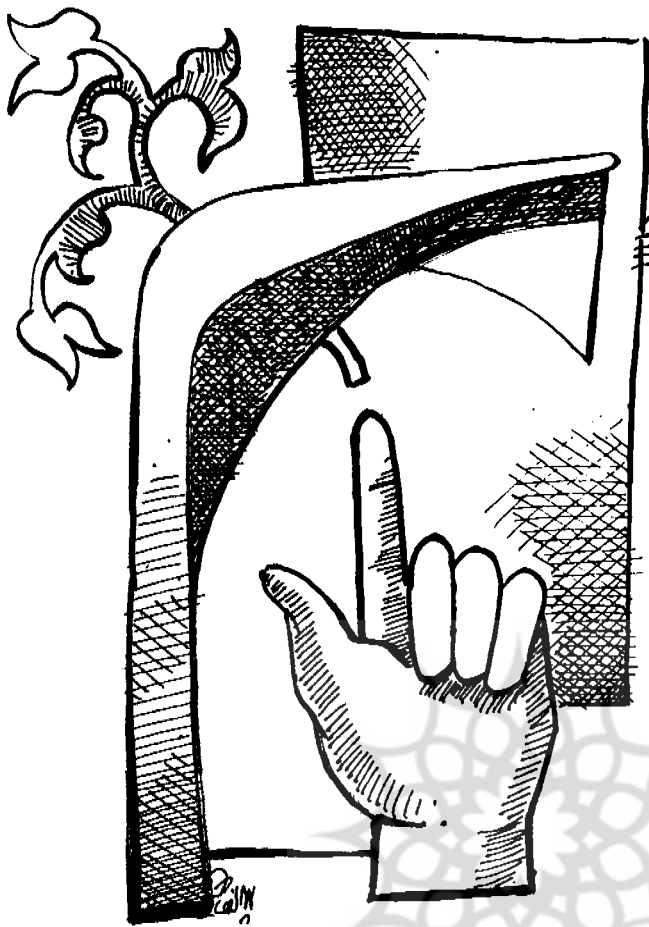
کشاورزان همواره اطلاعات مورد نیاز خود را در ارتباط با امور دامی و زراعی از رهبران فنی محلی گرفته و می‌گیرند و تا زمانی که اطلاعاتی نو از بیرون به اجتماع تزریق نشود، بیشتر کشاورزان کماکان همان روشهای سنتی و آباء و اجدادی خود را دنبال می‌کنند. مسافرتها و ارتباطات بین جوامع، نقش مهمی در تزریق ایده‌های جدید ایفا

می‌نماید و از آن مهمتر، عقاید تکنولوژیستها و متخصصین کشاورزی، نقشی اساسی در معرفی ایده‌ها و روشهای پیشرو ترویجی ایفا می‌نماید که هنوز مطرح نشده‌اند. به دنبال این نظریه‌پردازهاست که موجبات نشر و گسترش ترویج کشاورزی در بیشتر کشورهای جهان فراهم می‌گردد.

سیر تکامل تخصصی شدن ترویج

در ابتدای پیدایش ترویج، کارکنان ترویج و مشاوران کشاورزی اطلاعات و توصیه‌های فنی و حرفه‌ای مورد نیاز خود را از مراکز تحقیقاتی دریافت می‌کردند. همزمان با صعود هزینه‌های تولیدی و تأثیر بازارهای جهانی بر اوضاع اقتصادی کشاورزان، مشاوران و مروجین کشاورزی بر جنبه‌های اقتصادی توصیه‌های خود توجه و تأکید بیشتری داشتند.

همچنین در اوایل پیدایش ترویج که کوشش بر ارائه جنبه‌های تخصصی کشاورزی معطوف بود، مشاهده شد که برخی از کشاورزان نسبت به سایرین زودپذیرترند و اشتیاق فزاینده‌ای به کاربرد ایده‌های جدید دارند. در حالی که گروه دیگر به بهبود روشهای زراعی خود از طریق کاربرد روشها و توصیه‌های ارائه شده توسط متخصصان خارج از جامعه تسامیلی نشان نمی‌دادند. در همان دوران، متفکران و پیشروان جامعه شناسی روستایی به عواملی پی بردند که در پذیرش سریع نوآوریها مؤثر بودند و با توجه به اهمیت این یافته‌ها در تحول کشاورزی دانشگاهها

و دیگر نهادهای آموزشی به تدریس یافته‌های اجتماعی در زمینه کشاورزی و همسنگ با سایر عوامل مؤثر بر کشاورزی و میزان تولید مانند خاک، گیاه، دام و ... پرداختند.

پذیرش ترویج به عنوان یک رشته علمی دانشگاهی

رشته ترویج کشاورزی به عنوان یک رشته علمی در دانشگاه‌های استرالیا با انتخاب جامعه‌شناسان جهت تدریس دروس در دانشکده کشاورزی دانشگاه ملبورن در سال ۱۹۶۰ با به عرصه ظهور گذاشت. بلافاصله دانشگاه "کوینزلند" نیز مبادرت به تأسیس رشته ترویج در مقطع کارشناسی ارشد نمود. در ابتدای پیدایش آموزش ترویج در دانشگاه‌های استرالیا، این رشته رشد قابل ملاحظه‌ای داشت، به طوری که بلافاصله پرسنل تحقیقاتی، آموزشی و ترویجی در دانشگاه انتخاب و منصوب شده و دوره‌های بلندمدت، میان مدت و کوتاه مدت با تدریس سخنرانی اساتید کشاورزی برگزار گردید.

احتمال رشد رشته ترویج در سطح کارشناسی به چند دلیل ضعیف است. اولاً، بیشتر دانشجویان شهری بوده و در زمینه کشاورزی و زندگی در مزارع تجربه‌ای ندارند و در دوره لیسانس مختصراً با عوامل مؤثر بر کشاورزی مانند خاک، گیاه، دام و پول آشنا می‌شوند. لذا با نحوه سازماندهی فعالیتهای میدانی و انجام آنها در محیط کاری و روستایی ناآشنا و غریبه هستند.

ثانیاً؛ از آنجاکه افراد، عوامل کلیدی هر نظام کشاورزی هستند و نوآورها باید در میان آنها نشر و سپس توسط کشاورزان پذیرفته شده و به کار رود. لذا آشنایی با روشهای نشر و عوامل مؤثر بر پذیرش نوآورها ضروری است. ثالثاً؛ بیشتر محققان راه‌حلهای فنی مربوط به مشکلات کشاورزان را بدون توجه به وضعیت اقتصادی و نقطه نظرات کشاورزان ارائه می‌دادند و در صورت عدم پذیرش نوآورها توسط کشاورزان آنها را دیرپذیر و سنت‌گرا می‌نامیدند. در حالی که ممکن بود دلایل منطقی داشته باشند. با توجه به موارد یاد شده انجام طرحها و پروژه‌های تحقیقاتی در زمینه شناخت عوامل مؤثر بر نشر

گروه آمادگی بهتری برای پیگیری تحقیق در رشته‌های اقتصادی و اجتماعی که مقدمات آن را در دوره لیسانس یاد گرفته‌اند، دارند.

تأکید بر کاربردی بودن ترویج

دانشجویان دوره کارشناسی ارشد آموزش ترویج، دانشگاه ملبورن دو گروه عمده بودند.

۱- گروه قبلی که علاقه ویژه‌ای به انجام پروژه‌های تحقیقاتی برای رسیدن به درجات PHD و ادامه تحصیل داشتند.

۲- گروه کثیری که از پرسنل میدانی ترویج بودند که با وجود درک اهمیت پژوهشهای علوم رفتاری در ارزشیابی ترویج، از پیگیری آن به عنوان یک رویه و خط متنی خودداری می‌کردند.

پروژه‌های تحقیقاتی علوم اجتماعی و اقتصادی در ترویج فقط حیطه‌هایی را دربرمی‌گیرد که به برقراری ارتباط با مزارع و کشاورزان کمک نماید. برای انجام این گونه پروژه‌ها، دانشگاه ملبورن از سال ۱۹۶۰ اقدام به برگزاری یک دوره بعد از لیسانس با محوریت

نوآورها و همچنین لحاظ نمودن شرایط و نظرات کشاورزان در راه‌حلهای ارائه شده ضروری می‌نمود و با توجه به اینکه چنین پروژه‌های تحقیقی و علمی فقط در دوره بعد از لیسانس مقدور است، لذا دوره کارشناسی ارشد آموزش ترویج با هدف منظور نمودن نقطه نظرات کشاورزان و شناخت عوامل مؤثر بر نشر نوآورها و ... گشایش یافت.

از آنجاکه برخی از دانشجویان ضمن خدمت به تحصیل در این دوره‌ها نیز مشغول هستند، لذا آمادگی بهتری از نظر عقلانی و روان‌شناسی برای انجام فرایندهای بالا دارند. به طوری که برخی از آنها به تحقیق در زمینه‌های مرتبط با کارشان علاقه‌مند هستند و لی لازم است که ضرورت طی کردن روش علمی را برای تحقیق به آنها گوشزد کرد. بعضی از این دانشجویان نیز به انجام تحقیقاتی تمايل دارند که در زمینه کاری و شیوه ارتباط با کشاورزان، محققان و دیگر افراد در محیط مرعده و کاری با آن رو به رو هستند. این

ترویج کشاورزی نمود و حق تقدم ثبت نام در این دوره‌ها با افرادی بود که دو سال یا بیشتر تجارب شرکت در فعالیتهای میدانی ترویج را داشتند.

رهیافت حل مسئله

تجارب به دست آمده از مطالعه گزارشهای رسمی عملکرد کارکنان ترویج، از عدم تمایل آنها به پذیرش جوابهای نظری از شرایط ویژه و اعتقاد راسخ، دستورالعملها و جوابهای کاربردی برای حل مشکلات موجود ترویج حکایت می‌کند. انتظار اولیه از اعضای هیئت علمی دانشگاهی، دادن جوابهای کاربردی و جامع به مسائل ترویج است و در صورت عدم پاسخگویی بر ترویج ضربه ناگهانی وارد می‌شود. این مشکل را می‌توان با توسعه و گسترش رهیافت حل مسئله رفع نمود که بر پایه نیازها و علاقه کشاورزان ارباب رجوع پایه گذاری می‌شود. در خلال این دوره، علاوه بر کسب مهارتهای پایه، توانایی شنیدن و دبدن در شرکت کنندگان تقویت گشته و در امور مشاوره و دیگر تکنیکهای غیرمستقیم آموزش به سطوح بالای مهارتی می‌رسند.

تحقیق ترویج

فرق اساسی آموزش ترویج دانشگاهی با دیگر خدمات ثانویه ترویج در ارتباط نزدیکی است که بین آموزش، پژوهش و ترویج وجود دارد. گسترش آموزش ترویج در دوره فوق لیسانس در دانشگاه ملبورن به دلیل ارتباط نزدیک با برنامه پژوهش و توسعه واحد پژوهشی ترویج کشاورزی صورت گرفت. اعضای این مراکز، دانشجویان را در انجام پروژههای پژوهشی در برنامه تدریس کمک و یاری می‌کردند. این تعامل دانشجویان را در پیگیری ایده‌ها نه صورت هدفمند و عمیق ترغیب می‌نمود. آنچه مسلم است اینکه برنامه‌های آموزشی نه طور مداوم مورد تجدید نظر قرار می‌گرفتند و اطلاعات جدید تحقیقی در برنامه‌های آینده گنجانده می‌شدند. دانشجویانی که از مشارکت در پروژههای تحقیقی سود برده و این پروژهها را انجام داده بودند، سرمایه گذاری و اولویت دادن به این پروژهها را موجب موفقیت، ترغیب و تشویق خود می‌دانستند.

اهداف برنامه

آموزش ترویج برای اولین بار در مقطع فوق لیسانس در قالب یک دوره عملی عرضه گردیده و چون شرکت کنندگان در این دوره، افراد بزرگسالی بودند که در باره شیوه آموزش بزرگسالان تحصیل می‌نمودند، شرایط ویژه تدریس و یادگیری این افراد کاربرد رهیافتهای کلی و انعطاف پذیری را برای مهیا نمودن محیط رضایتبخش یادگیری و تدریس می‌طلبید. اهداف این دوره به شرح زیر است:

۱- افزایش آگاهی و شناخت دانشجویان نسبت به مهارتهای ارتباطی و بهبود تواناییهای ارتباطی برای برقراری تماس موفقیت آمیز با مردم روستایی و ارباب رجوع مربوطه.
۲- ژرف نمودن معلومات و درک دانشجویان نسبت به ساختار و فرایندهای اجتماعی در سازمانهای رسمی و جوامع روستایی
۳- آشنا نمودن دانشجویان با اصول آموزش بزرگسالان و تکنیکهایی مانند ایجاد گره هدف، روشهای استفاده از رسایل ارتباط جمعی مانند رادیو، تلویزیون به عنوان ابزار نفوذ در مردم و همچنین فلسفه‌های متعدد آموزشی که اساس آموزش بزرگسالان است.

۴- آشنایی دانشجویان با فلسفه و روشهای تحقیقات اجتماعی تا بتوانند به تحلیل و تفسیر یافته‌های تحقیقی بپردازند. به طوری که یافته‌های تحقیقی آنها از روایی و پایایی لازم ارزشیابی برخوردار باشد.
۵- افزایش میزان درک دانشجویان از مدیریت منابع در زمینه‌های اصول اقتصادی، روشهای تولیدی و علوم کشاورزی که مورد نظر سازمانهای کشاورزی و تجاری مرتبط با صنایع و مردم روستایی است.

۶- دستیابی به اهداف آموزش ترویج از طریق شرکت در دوره‌های رسمی، عملیات میدانی، سمینارها، جلسات بحث و انجام پروژههای تحقیقی کوچک امکان پذیر است. این دوره‌ها حداقل ده ماه و یا یک سال طول می‌کشد. دانشجویان این مقطع مجبور به گذراندن چهار واحد اصلی و دو واحد انتخابی هستند.

واحدهای انتخابی از طیف محدودی واحد درسی رشته‌های دیگر کارشناسی ارشد دانشکده

مسئولان ترویج به طور فزاینده‌ای بر عرضه پیشنهادهایی در زمینه مدیریت پایدار منابع روستایی براساس اقتصاد و زندگی سالم تأکید دارند. این پیشنهادهای بر تصمیم‌گیری منطبق با شرایط مزرعه و شیوه استفاده از منابع در سطح وسیع تأثیر می‌گذارد.

در بیشتر کشورهای از جمله استرالیا، ارتباط و پیوستگی نزدیکی بین آموزش، تحقیق و ترویج به طور ذاتی وجود ندارد. در حالی که در نظام ترویج امریکایی "لندگران کالج" این ارتباط ذاتی و لاینفک است.

کشاورزی و یا جنگلداری و در بعضی از موارد که دانشجویان به موضوعات بخصوصی علاقه داشتند، ممکن بود واحدهایی از دانشکده روانشناسی، اقتصاد و آموزش انتخاب کنند.

واحدهای اصلی

اصول آموزش کشاورزی

در این درس، دانشجویان با مفدمات روانشناسی اجتماعی و جامعه شناسی در رابطه با ترویج آشنا شده و استراتژیها و نظریه‌های ارتباطی و رسانه‌های جمعی در تعامل با تیپ شخصیتی و موفقیت گروهی مطالعه و آزمون می‌شوند. آموزش عملی این درس شامل جلسات بحث، مصاحبه و مشاهدات رو در رو بود.

روشهای تحقیق ترویجی

گذراندن این درس دانشجویان را عملاً با روشها و فلسفه علمی و نقش پژوهش ترویج در علوم رفتاری آشنا می‌کند. مطالب آموزش عملی

آنها روشهای گوناگون پژوهش اجتماعی است و موضوعات تئوری به شیوه‌های گرفتن اطلاعات از منابع کتابخانه‌ای، کامپیوتری، گزارشهای تحقیقی و دوره‌های سخنرانی اختصاص دارد. در این درس، هر دانشجو موظف به انجام یک پژوهش ارزشیابی ترویجی است به طوری که مشکلات تهیه و نوشتن این طرحها بیشتر وقت آنها را می‌گیرد. طی کردن فرایندهای علمی جمع‌آوری اطلاعات و استفاده از مینی کامپیوتر در انجام این طرحها در سطح نه چندان تخصصی انتظار می‌رود.

مدیریت و فلسفه ترویج

بیشتر دانشجویان، با وجود داشتن تجربه‌های میدانی، ترویج را فرایند تشویق کشاورزان به پذیرش ایده‌های نو قلمداد کرده و تعداد اندکی نیز فلسفه‌ها و رهیافتهای گوناگون را سرلوحه کار خود قرار می‌دهند. در این درس با توجه به مطالب یاد شده اصول آموزش بزرگسالان در ارتباط با تجارب عملی و واقعیات محیط بیرونی و زندگی به بحث گذاشته می‌شود. نظریه‌های انگیزشی ارائه شده توسط پائولو فریره، لوین رامیر، بیلتران و اورت راجرز ضمن معرفی چارچوب رهیافتهای رایج با ترویج کشورهای صنعتی توسعه یافته مقایسه می‌گردند. از آنجا که بیشتر دانشجویان باید با روستاییان در ارتباط باشند و به زودی وارد سطوح اداری و خدماتی می‌شوند، لازم است که با فرایند رهبری و ارتباطات رسمی و غیررسمی سازمانها آشنا شوند.

جامعه‌شناسی روستایی

همزمان با دگرگونی کشاورزی در بیشتر کشورهای توسعه یافته، ساختار جمعیت روستایی آنها نیز تغییر کرده است. در این درس، توجه ویژه‌ای به عوامل نافذ بر نشر نوآوریها و توصیه‌های عملی ارائه شده توسط ترویج ابراز می‌شود. همچنین روند تاریخی روشها و تکنیکهای برقراری تماس اجتماعی و بازدیدها مانند مصاحبه، فرایند جمع‌آوری اطلاعات و تهیه گزارش تشریح و تدریس می‌گردد.

اقتصاد کشاورزی و مدیریت منابع

مسئولان ترویج به طور فزاینده‌ای بر عرضه

در بیشتر کشورها از جمله استرالیا، ارتباط و پیوستگی نزدیکی بین آموزش، تحقیق و ترویج به طور ذاتی وجود ندارد. در حالی که در نظام ترویج امریکایی "لندگراند کالج" این ارتباط ذاتی و لاینفک است. چنانچه خواهان دستیابی به اهداف تعیین شده^۱ باشیم، لازم است که برای رفع مرزبندیهای سازمانی و مشکلات دانشجویان در برقراری تماس نزدیک با مشکلات ترویج اقداماتی صورت گیرد.

پی‌نوشت:

۱- Ivory Tower که برج فلک معنی می‌دهد. اشاره به اهداف ایده‌آل و تعیین شده برای ترویج دارد.

پیشنهادهایی در زمینه مدیریت پایدار منابع روستایی براساس اقتصاد و زندگی سالم تأکید دارند. این پیشنهادها بر تصمیم‌گیری منطبق با شرایط مزرعه و شیوه استفاده از منابع در سطح وسیع تأثیر می‌گذارد. در این درس دانشجویان با بررسی روابط تولید از بعد تفاوت در شیوه بهره‌برداری از منابع آشنا می‌شوند که این امر موجب توسعه مهارتهای بودجه‌بندی، کنترل مالی و برنامه‌ریزی دانشجویی می‌شود. در این درس برای ارتقاء سطح بهره‌وری و نظام مدیریت زراعی زمینهای کشاورزی بر استفاده از کامپیوتر به صورت گسترده و ملی تأکید فراوان می‌شود.

بازاریابی و سیاستهای کشاورزی

مزارع خانوادگی عناصر مهم اشتغالزایی در نظام ملی هستند. در این درس، دانشجویان با اثرات داد و ستد، سیاستهای حمایتی کشاورزی و کنترلهای اقتصادی مانند حطمشی قیمت‌گذاری و بازاریابی در صنایع مختلف آشنا می‌شوند. این امر به کارکنان ترویج کمک می‌کند که تأثیر اقدامات جزئی و کوچک خود را در چشم‌انداز اقتصاد ملی مورد بازرسی قرار داده و درک کنند.

بعضی از محدودیتهای تاریخی

سازماندهی و عرضه آموزشهای ترویج در مقطع کارشناسی ارشد به تلاش زیادی نیاز دارد. آموزشهای ترویج علاوه بر کشاورزی از سایر رشته‌ها نیز بهره‌گرفته است. یافتن افراد دانشگاهی و علمی با معلومات وسیع و عمیق در زمینه‌های کشاورزی بعید است. گروههای آموزش ترویج برای جبران این کمبود در انجمنهای ترویجی مشارکت نموده و از کمکهای تخصصی و فنی آنان استفاده می‌برند. دانشجویان کارشناسی ارشد رشته ترویج وظیفه مطالعاتی سنگینی بر عهده دارند و ممکن است وقت و فرصت کافی برای کار عملی و میدانی وجود نداشته باشد که این امر موجب دوری دانشجویان از واقعیات میدانی و مشکلات ترویج می‌شود. برای رفع این مشکل، برقراری ارتباط تنگاتنگ بین گروههای آموزشی و ترویج دانشگاهی و بخش میدانی ترویج بسیار ضروری است.